

Building a Europe
for and with children
Construire une Europe
pour et avec les enfants

Страсбург, 25 серпня 2020 р.

CRD/VC1813

Аналіз положень проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротської Конвенції)»

Боротьба з насильством щодо дітей в Україні

Доповідь підготувала Наомі Тревінард

Від імені Департаменту захисту прав дітей

Директорату боротьби з дискримінацією

Зміст цієї доповіді є виключною відповідальністю автора і необов'язково відображає погляди Ради Європи.

Зміст

Список скорочень	2
Вступ	3
1) Строки давності (проект пункту 6 статті 49 ККУ).....	4
2) Відповідальність юридичних осіб (проект статей 963 та 966 ККУ).....	6
3) Сексуальне насильство над дітьми, які не досягли шістнадцятирічного віку (проект статті 155 ККУ).....	8
4) Домагання дитини для сексуальних цілей (проект статті 1561 ККУ).....	10
5) Злочини, пов'язані з матеріалами дитячої порнографії (проект статті 3011 ККУ)...	12
6) Злочини, що стосуються проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи (проект статті 301 ² ККУ)	15
7) Своєчасність кримінальних проваджень (проект статей 28 та 214 КПК України) ...	16
8) Опитування (проект статті 224 КПК)	17
9) Основні принципи охорони дитинства (новий пункт 3 статті 3 Закону України «Про охорону дитинства»)	17
10) Підвищення обізнаності відповідних спеціалістів (пункти 7-10 статті 10 Закону України «Про охорону дитинства»).....	18
11) Захист дітей-жертв або свідків сексуального насильства (проект статті 302 Закону України «Про охорону дитинства»)	20
Висновки	21

Список скорочень

ККУ	Кримінальний кодекс України
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
CSAM	Матеріали з зображенням сексуального насильства над дітьми
CSEA	Сексуальна експлуатація дітей та сексуальне насильство над дітьми
ЄКПЛ	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
Лансаротський комітет	Комітет Сторін Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства
Лансаротська конвенція	Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства

Вступ

Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротську Конвенцію)¹ 27 серпня 2012 року, яка набрала чинності для України 1 грудня 2012 року. Україна брала участь у всіх етапах тематичного моніторингу Комітету сторін Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротського комітету).

В першому² та другому³ Звітах щодо імплементації, прийнятих Лансаротським комітетом, Україні було адресовано низку рекомендацій, які зосереджувались на структурі та стратегіях протидії сексуальному насильству над дітьми в колі довіри.

Ця доповідь підготовлена у контексті проекту «*Боротьба з насильством щодо дітей в Україні*». Проект спрямований на підтримку України у посиленні її реакції на випадки сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA), у тому числі в цифровому середовищі, на поширення дружніх до дітей практик з акцентом на забезпеченні прав дітей-жертв та свідків у судових провадженнях, та просування прав дитини в цифровому середовищі. Цей проект опирається на прогрес, досягнутий протягом реалізації проекту «Боротьба з насильством щодо жінок та дітей в Україні» (2017 р.), та на роботу, здійснену у контексті проекту «Кінець сексуальній експлуатації та насильству щодо дітей онлайн в Європі» [«EndOCSE@Europe»] (2018-2021 pp.).

Лансаротська конвенція посилається на термінологію «дитяча порнографія». Лансаротський комітет брав участь у розробці Люксембурзьких рекомендацій щодо термінології, відповідно до згаданої термінології, у цій доповіді застосовуватимемо (де це можливо) термін «матеріали з зображенням сексуального насильства над дітьми» (CSAM). Термін «дитяча порнографія» також буде далі використано там, де є прямі посилання на положення Лансаротської конвенції⁴.

Метою цієї доповіді є аналіз положень проекту Закону України «*Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротської Конвенції)*» № 3055. Цю доповідь підготовлено методом порівняння положень проекту Закону та положень Лансаротської

¹ <https://rm.coe.int/protection-of-children-against-sexual-exploitation-and-sexual-abuse/1680794e97>

² <https://rm.coe.int/1st-implementation-report-protection-of-children-against-sexual-abuse-/16808ae53f>

³ <https://rm.coe.int/t-es-2017-12-en-final-lanzarotecommiteereportcircleoftruststrategies/16807b8959>

⁴ <http://luxembourgguidelines.org/english-version/>

конвенції в цілому, пояснювальної доповіді до Лансаротської конвенції⁵, а також висновків та звітів, прийнятих Лансаротським комітетом.

Судова практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) свідчить про те, що держави несуть позитивні зобов'язання забезпечити дітям ефективний та практичний захист від сексуального насильства, і що цього можна досягти лише за допомогою положень кримінального права.⁶ Було встановлено, що невживання заходів захисту дітей від сексуального насильства є порушенням статей 3 та 13 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ),⁷ а також статей 3 та 8 ЄКПЛ⁸.

Положення статті 27 Лансаротської конвенції вимагають, щоб Сторони забезпечували покарання ефективними, пропорційними та переконливими санкціями за скоєння злочинів, установлених відповідно до цієї Конвенції, з урахуванням ступеня їхньої тяжкості. В межах цього аналізу немає можливості надавати коментар щодо адекватності тривалості покарань, призначених положеннями проекту, який аналізуємо.

У статті 28 встановлена вимога, що певні обставини потрібно враховувати як обтяжуючі обставини. У статті 67 Кримінального Кодексу України (ККУ) визначено певні обставини як обтяжуючі. Окрім того, у певних положеннях проекту внесення змін подано конкретні обтяжуючі обставини для певних злочинів, які, якщо вони наявні, були проаналізовані як такі, що виходять за межі конкретних мінімальних стандартів, встановлених відповідними положеннями Лансаротської конвенції. У цій доповіді також не розглядається питання про те, чи забезпечує стаття 67 ККУ адекватне виконання всіх вимог статті 28 Лансаротської конвенції.

1) Строки давності (проект пункту 6 статті 49 ККУ)

а) Відповідні положення Лансаротської конвенції

У статті 33 Лансаротської конвенції обумовлено, що строки давності подовжуються на період часу, який надає можливість здійснення ефективного початку провадження після досягнення дитиною повноліття. Ця стаття обмежена злочинами, передбаченими у статті 18 (сексуальне насильство) та підпунктах *а)* і *б)* пункту 1 статті 19 (вербування чи спонукання чи примушування дитини до проституції чи отримання вигоди від експлуатації дитини для проституції), а також у підпунктах *а)* та *б)* пункту 1 статті 21 (злочини, що стосуються вербування чи спонукання дитини до участі в порнографічних виставах та примушування

5

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d3832>

⁶ X and Y v. the Netherlands [1985] ECHR no.8979/80 [Справа ЄСПЛ «Х та Y проти Нідерландів», 1985 р., Заява № 8979/80]

⁷ O'Keeffe v. Ireland [2014] ECHR – GC no.35810/09 [Справа ЄСПЛ – ВП «О'Кіф проти Ірландії», 2014 р., Заява № 35810/09]

⁸ M.G.C. v. Romania [2016] ECHR no. 61495/11 [Справа ЄСПЛ – ВП «М.Г.С. проти Румунії», 2016 р., Заява № 61495/11]

дитини до участі в порнографічних виставах чи отримання користі від експлуатації дитини у таких виставах).

У статті 33 Лансаротської конвенції міститься посилання на досягнення повноліття, як вихідну точку, яку потрібно враховувати при обчисленні строку давності для злочину. У пункті 231 Пояснювальної доповіді міститься нагадування, що кожна держава-учасниця повинна визначити «достатній проміжок часу», але з нагадуванням, що мета цього положення є подвійною: надати дитині достатньо часу для подання скарги після досягнення нею віку повноліття та дозволити органам прокуратури відкрити кримінальне провадження за відповідні кримінальні правопорушення.

Згідно з українським законодавством строк давності варіюється від 2 до 15 років відповідно до ступеня тяжкості злочину, встановленого законодавством. У цій доповіді не розглядається питання адекватності тривалості строків давності, визначених в українському законодавстві для кожного виду злочину.

b) Відповідність законопроекту положенням Лансаротської конвенції

Сфера застосування: у новому пункті 6, включеному до статті 49 ККУ, передбачено, що строк позовної давності буде діяти з дати досягнення потерпілим «повноліття» у разі незаконного проведення абортів (стаття 134), незаконного розміщення особи в закладі з надання психіатричної допомоги (ст. 151), зґвалтування (стаття 152), сексуальне насильство (стаття 153), примушування до вступу в статевий зв'язок (стаття 154), статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (стаття 155), розбещення неповнолітніх (стаття 156), злочини, пов'язані з «порнографічними предметами» (стаття 301, див. нижче коментарі до змінених положень), злочини, пов'язані з проституцією (статті 302 та 303).

Таким чином, положення нового пункту 6 статті 49 ККУ охоплюють ширше коло кримінальних правопорушень, ніж мінімальні стандарти, закладені в Лансаротській конвенції.

«Передбачений законодавством вік» на противагу «повноліття» [«legal age» versus «majority»]: проект положень нового пункту 6 статті 49 ККУ посилається на дату досягнення особою «передбаченого законодавством віку» [«legal age»]. Схоже, що відповідно до українського кримінального законодавства «передбачений законодавством вік статевого повноліття» стосується дітей, які досягли шістнадцятирічного віку, тоді як вік повноліття в Україні визначається досягненням 18 років⁹.

Хоча у пункті 2 статті 18 Лансаротської конвенції вимагається, щоб кожна сторона визначила «передбачений законодавством вік статевого повноліття», у статті 33 є чітке посилання на вік повноліття, у статті 6 Сімейного кодексу України

⁹ Відповіді України на Опитувальник загального огляду, доступні 16.08.2020 р. за посиланням: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168047094d>

обумовлено, що діти до досягнення ними чотирнадцяти років вважаються малолітніми, а діти у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років «вважаються неповнолітніми»¹⁰.

с) Рекомендації

Органи влади повинні розглянути питання внесення змін у формулювання нового пункту 6 статті 49 ККУ так, щоб передбачити строк давності, що починається, коли дитина-жертва досягає повноліття, а не «передбаченого законодавством віку статевого повноліття».

2) Відповідальність юридичних осіб (проект статей 963 та 966 ККУ)

а) Відповідні положення Лансаротської конвенції

Відповідно до тексту статті 26 Лансаротської конвенції відповідальність юридичної особи може бути кримінальною, цивільною або адміністративною. У статті 26 Лансаротської конвенції передбачено два типи ситуацій: перший з них стосується ситуацій, коли правопорушення здійснене фізичною особою, яка займала керівну посаду в межах цієї юридичної особи, а другий стосується ситуацій, коли до можливості вчинення правопорушення призвела відсутність нагляду або контролю фізичної особи, яка діє під керівництвом юридичної особи. У пункті 178 Пояснювальної доповіді викладено різноманітні умови, які повинні бути дотримані для виникнення відповідальності у кожній із цих ситуацій:

«Згідно з пунктом 1, для накладення відповідальності необхідно дотримуватися чотирьох умов.

По-перше, повинно бути вчинене одне з описаних у Лансаротській конвенції правопорушень.

По-друге, правопорушення мало бути скоєне на користь юридичної особи.

По-третє, особа, яка займає керівну посаду, повинна була вчинити правопорушення (включаючи підсобництво вчиненню злочину). Поняття «особа, яка займає керівну посаду» стосується особи, яка займає керівне положення в організації, наприклад директор.

По-четверте, особа, що займає керівну посаду, повинна діяти на підставі одного зі своїх повноважень (представляти юридичну особу чи приймати рішення чи здійснювати нагляд), що свідчить про те, що ця особа діяла в межах своїх повноважень та несла відповідальність за цю юридичну особу.

...

¹⁰ Відповіді України на Опитувальник загального огляду, доступні 16.08.2020 р. за посиланням: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168047094d>

у пункті 2 висловлена вимога, що Сторони повинні мати можливість покласти відповідальність на юридичну особу («суб'єкт права») у випадку, якщо правопорушення скоєне не особою, яка займала керівну посаду, як це описано у пункті 1, а іншою особою, яка діє під керівництвом юридичної особи, наприклад, одним з її працівників чи агентів, які діють в межах своїх повноважень. Умовами, які необхідно виконати, перш ніж може бути накладена відповідальність, є:

- 1) правопорушення було скоєно працівником або агентом юридичної особи;*
- 2) правопорушення було вчинено на користь юридичної особи;*
- 3) вчинення правопорушення стало можливим через неможливість керівника контролювати працівника чи агента.»¹¹*

У пункті 2 статті 28 Лансаротської конвенції зазначені санкції, які можуть застосовуватися до юридичних осіб, які несуть відповідальність за будь-які правопорушення, встановлені відповідно до Лансаротської конвенції.

У своєму 1-му імплементаційному звіті Лансаротський комітет зробив висновок, що Україна була єдиною стороною, яка не імплементувала передбачених у статті 26 положень у своє законодавство та закликала Україну запровадити законодавчі норми, на підставі яких юридичні особи можуть нести відповідальність за здійснення сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA)¹².

b) Відповідність законопроекту положенням Лансаротської конвенції

Схоже, що проект нового пункту 5 статті 96³ ККУ до певної міри реалізує імплементацію положень пункту 1 статті 26 Лансаротської конвенції. У проекті положень:

- визначаються відповідні правопорушення;
- зазначається, що такі правопорушення мають бути вчинені від імені юридичної особи;
- визначається, що такі правопорушення повинні бути вчинені уповноваженими особами, які визначаються як службові особи, що мають право діяти від імені юридичної особи;

У проекті положень нічого не говориться про те, що такий уповноважений представник має діяти в межах своїх повноважень як керівник юридичної особи для виникнення відповідальності юридичної особи.

У проекті положень також нічого не говориться про відповідальність юридичної особи, що виникає на основі того, що представник юридичної особи має

¹¹ Пункти 178 та 179 Пояснювальної доповіді.

¹² Рекомендація 62, перший імплементаційний звіт.

можливість скоїти відповідне правопорушення через те, що юридична особа неспроможна здійснювати належний контроль над своїми представниками та працівниками.

У проекті статті 96⁶ ККУ передбачено ліквідацію юридичних осіб, які притягуються до відповідальності за відповідні правопорушення та які відповідають положенням пункту 2 статті 27 Лансаротської конвенції.

с) Рекомендації

Українські органи влади повинні розглянути можливість внесення змін до проекту положень нового пункту 5 статті 96³ ККУ, щоб досягнути виконання четвертої умови, встановленої для виникнення відповідальності юридичних осіб за правопорушення, скоєні особами, що займають керівні посади, та всіх трьох умов, визначених для відповідальності юридичних осіб, яка виникає у разі вчинення правопорушення через відсутність контролю. Введення кримінальної відповідальності юридичних осіб у випадках, коли правопорушення скоюються через відсутність нагляду, є ще важливішим у світлі глобальної пандемії, що загрожує здоров'ю людей, яка призвела до ширшого використання можливостей роботи з дому та роботи на відстані, що може знизити рівень нагляду за працівниками та, тим самим, збільшити ризики експлуатації для дітей, які отримують доступ до послуг в Інтернеті.

3) Сексуальне насильство над дітьми, які не досягли шістнадцятирічного віку (проект статті 155 ККУ)

а) Відповідні положення Лансаротської конвенції

У статті 18 Лансаротської конвенції дається визначення сексуального насильства. Підпункт а) пункту 1 передбачає кримінальну відповідальність за «заняття діяльністю сексуального характеру» з дитиною, яка не досягла «передбаченого законодавством віку для заняття діяльністю сексуального характеру», тоді як підпункт б) посилається на кримінальні правопорушення, здійснені проти дитини будь-якого віку, коли вони вчинені із використанням примусу, сили чи погроз, або коли злочин вчинено конкретними особами, які перебувають у колі довіри або у певних стосунках з дитиною.

Визначення та сфера застосування поняття «заняття діяльністю сексуального характеру» залишені Сторонам на розгляд.

У пункті 2 статті 18 вимагається, щоб Сторони визначили вік, до досягнення якого забороняється займатися діяльністю сексуального характеру з дитиною. Необхідно нагадати, що у статті 3 Лансаротської конвенції «дитину» визначено будь-яку особу віком до вісімнадцяти років.

У відповідях до опитувальника загального огляду представники України зазначили, що бракує норм, які визначають вік для законної діяльності сексуального характеру.

Лансаротський комітет закликав Україну переглянути своє законодавство, щоб «визначити, що вік дитини для здійснення діяльності сексуального характеру не є актуальним у випадку сексуального насильства в колі довіри»¹³.

Не врахування особливої вразливості дитини та особливих психологічних факторів, пов'язаних із зґвалтуванням неповнолітніх, скоєних у сімейних умовах, було визнано порушенням статей 3 та 8 ЄКПЛ¹⁴.

b) Відповідність законопроекту положенням Лансаротської конвенції

Проект змін до пункту 1 статті 155 ККУ до певної міри транспонує ці різні вимоги статті 18.

Визначення, передбачене законопроектом, визначає кілька дій сексуального характеру, якими забороняється займатися з дітьми у віці до 16 років: «дії сексуального характеру, пов'язані із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло особи». Це ширше, ніж колишнє визначення, яке стосувалося лише «статевих зносин».

Віковий термін - «шістнадцять років» забезпечує правову визначеність щодо цих заборонених видів діяльності.

Законопроект передбачає, що цей злочин може вчинити доросла особа, і це, судячи з усього, відповідає духу Лансаротського комітету, який не має на меті криміналізувати сексуальну діяльність підлітків, які беруть участь у діяльності сексуального характеру між собою за згодою.

Цей злочин може бути вчинений з використанням «геніталій, іншого органу чи частини тіла або будь-якого предмета». Це дуже широке визначення та воно забезпечує широкі можливості для захисту дітей від сексуального насильства.

Схоже, що проект поправки до пункту 2 статті 155 ККУ вводить нову умову відповідальності членів сім'ї або інших осіб, які перебувають у колі довіри. Виглядає так, що проект змін обумовлює цю відповідальність вчиненням дій в обмін на грошову або іншу винагороду або обіцянку іншої винагороди потерпілому. Встановлення кримінальної відповідальності особи, яка перебуває у положенні довіри, яка залежить від обміну на гроші або іншу винагороду, зменшує наданий дітям захист. Фактично проект змін призведе до того, що сексуальне насильство над дитиною особою з кола довіри, без будь-якого обміну на гроші, винагороду тощо, буде виключене із сфери застосування суворішого вироку, передбаченого пунктом b) статті 155.

За такої ситуації не досягається мінімальний стандарт, встановлений у підпункті b) пункту 1 статті 18 Лансаротської конвенції.

¹³ Рекомендація 5 першого імплементаційного звіту

¹⁴ G.U. v. Turkey [2019] ECHR no. 16143/10 [Справа ЄСПЛ, G.U. проти Туреччини, заява № 16143/10]

с) Рекомендації

Органи влади повинні розглянути, чи є якісь положення щодо захисту дітей від сексуального насильства вчиненого іншою дитиною. Тобто діяльність сексуального характеру між підлітками без згоди? Будь-яка така відповідальність повинна відповідати положенням Лансаротської конвенції щодо програм чи заходів втручання (статті 15-17).

Проект змін, як видається, вимагає роз'яснень для забезпечення чіткого встановлення кримінальної відповідальності за таку діяльність:

- Сексуальне насильство над дитиною віком до 18 років, із застосуванням примусу, сили чи погроз;
- Сексуальне насильство над дитиною віком до 18 років, коли насильство здійснюється на визнаній позиції довіри, незалежно від того, чи вчинені ці дії в обмін на гроші чи іншу винагороду чи обіцянку винагороди потерпілому або третій особі;
- Сексуальне насильство над особливо вразливою дитиною віком до 18 років, тут вразливість стосується розумової чи фізичної вади або ситуації залежності.

4) Домагання дитини для сексуальних цілей (проект статті 1561 ККУ)

а) Відповідні положення Лансаротської конвенції

Стаття 23 Лансаротської конвенції передбачає злочин домагання дитини для сексуальних цілей. Цю статтю потрібно читати спільно з Висновком Лансаротського комітету щодо домагання дітей для сексуальних цілей (Висновок Лансаротського комітету щодо грумінгу), який був прийнятий у 2015 році у світлі все більшого використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) дітьми та правопорушниками¹⁵. Лансаротський комітет нагадав, що, хоча домагання дитини через Інтернет для сексуальних цілей може призвести до того, що дорослий запропонує дитині зустріч, можливо, що сексуальні злочини вчиняються також виключно через Інтернет, тобто без будь-якої фізичної зустрічі. У пункті 20 Висновку Лансаротського комітету щодо грумінгу зазначено: «...Сторони повинні розглянути можливість поширення криміналізації також на випадки, коли сексуальне насильство не є результатом особистої зустрічі, а здійснюється через Інтернет».

У Висновку щодо грумінгу також нагадується Сторонам про низку незаконних дій, що можуть мати місце в мережі Інтернет, включаючи злочини, передбачені статтями 20-22 Лансаротської конвенції, а також про спроби скоїти будь-яке кримінальне правопорушення, визначене Конвенцією (пункт 2 статті 24).

Інтерпретаційний висновок щодо застосовності Лансаротської конвенції до сексуальних злочинів проти дітей із допомогою використання інформаційно-

¹⁵

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168064de98>

комунікаційних технологій (Висновок Лансаротської конвенції щодо ІКТ)¹⁶, далі підкреслює, що правопорушення, визначені Лансаротським комітетом, залишаються такими, що підлягають кримінальній відповідальності, незалежно від засобів їх використання, навіть тоді, коли в тексті Конвенції не йдеться про ІКТ.

У статті 22 Лансаротської конвенції визначено правопорушення щодо розбещення дитини через умисне спонукання дитини, яка не досягла визначеного законодавством віку для здійснення діяльності сексуального характеру, спостерігати за діяльністю сексуального характеру або через здійснення такої діяльності у присутності дітей. У ній нагадується, що демонстрація дітям вмісту сексуального характеру є поширеним фактором у процесі грумінгу.

b) Відповідність законопроекту положенням Лансаротської конвенції

У проекті положень статті 156¹ ККУ фактично запроваджуються злочини, встановлені статтею 23 Лансаротської конвенції, які насправді виходять за рамки мінімальних стандартів, вводячи суворіше покарання за дії, вчинені групою осіб. Це посилить кримінальне законодавство, особливо стосовно домагання дітей злочинними угрупованнями та організованою злочинністю, відповідно до вимог підпункту е) статті 28 Лансаротської конвенції щодо обтяжуючих обставин.

У проекті статті 156¹ є посилання на «пропозицію зустрічі, у тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних систем або технологій». Незрозуміло, чи стосується це просто пропозиції, яка передається з допомогою ІКТ, чи це також охоплює ситуації, коли дорослий просить дитину взяти участь в онлайнвій зустрічі, під час якої дорослий навмисно вчиняє сексуальні правопорушення.

Наразі у проекті статті 156 обмежується відповідальність згідно з цим положенням за вчинення діяльності сексуального характеру або розпусних дій (проект пункту 1 статті 156¹, ККУ) або виготовлення дитячої порнографії (пункт 2 статті 156¹ ККУ). Інші правопорушення, визначені висновком Лансаротського комітету щодо грумінгу, не були включені до сфери застосування цього правопорушення.

c) Рекомендації

В інтересах правової визначеності потрібно уточнити та посилити формулювання проекту статті 156¹ ККУ, з метою повного транспонування положень статті 23, розглянутих у поєднанні з Висновком Лансаротського комітету щодо грумінгу.

Органам влади рекомендується розглянути можливість розширення сфери застосування проекту пункту 2 статті 156¹, методом включення всіх кримінальних правопорушень, визначених статтями 20, 21 та 22

¹⁶ <https://rm.coe.int/t-es-2017-03-en-final-interpretative-opinion/168071cb4f>

Лансаротської конвенції, відповідно до Висновку Лансаротського комітету щодо грумінгу.

Органам влади також пропонується розглянути питання про те, чи може проєкт внесення змін до законодавчих положень забезпечити те, щоб розбещення дітей кваліфікувалося як складовий елемент кримінального правопорушення «домагання дітей» та як окреме кримінальне правопорушення. Це було б розумним у світлі того, що злочинці, які вчиняють злочини сексуального характеру, зазвичай використовують такі методи, щоб піддавати дітей шкідливому вмісту сексуального характеру через мережу Інтернет як один з етапів процесу грумінгу.

5) Злочини, пов'язані з матеріалами дитячої порнографії (проект статті 3011 ККУ)**а) Відповідні положення Лансаротської конвенції**

У статті 20 Лансаротської конвенції встановлено відповідні правопорушення, що стосуються дитячої порнографії/CSAM. Стаття 20 Лансаротської конвенції стосується умисної поведінки, учиненої без правових підстав та криміналізації виготовлення, пропонування чи надання доступу, розповсюдження або передавання, придбання чи володіння дитячою порнографією.

Термін «дитяча порнографія» визначається дуже широко, включаючи *«будь-які матеріали, які візуально зображують дитину, залучену до реальної або модельованої явно сексуальної поведінки, чи будь-яке зображення дитячих статевих органів, здебільшого із сексуальною метою»*. У Пояснювальній доповіді роз'яснюється, що це стосується *«будь-якого візуального зображення»*, включаючи *«дані ..., які здатні перетворитися на візуальне зображення»*.

Стосовно *«придбання»* порнографії/матеріалів із зображенням сексуального насильства над дітьми (CSAM), у пункті 138 Пояснювальної доповіді до Лансаротської конвенції роз'яснюється, що правопорушення придбання матеріалів із зображенням сексуального насильства над дітьми включає випадки завантаження чи купівлі матеріалів із зображенням сексуального насильства над дітьми.

Стосовно *«володіння»* дитячою порнографією/матеріалами із зображенням сексуального насильства над дітьми у пункті 139 Пояснювальної доповіді до Лансаротської конвенції роз'яснюється, що *«ефективним способом скорочення кількості виробництва дитячої порнографії є встановлення кримінальної відповідальності за діяльність кожного учасника ланцюжка, від виготовлення до володіння»*. Існує чіткий намір криміналізувати просте, хоч і навмисне, володіння дитячою порнографією/матеріалами із зображенням сексуального насильства над дітьми.

Стосовно *«доступу до»* дитячої порнографії/матеріалів із зображенням сексуального насильства над дітьми, у пункті 140 Пояснювальної доповіді до

Лансаротської конвенції наголошується на тому, що «[щ]об підлягати кримінальній відповідальності, особа повинна умисно зайти на сайт, де доступна дитяча порнографія, та знати, що там можна знайти такі зображення».

Тут також актуальні заяви Лансаротського комітету щодо веб-адрес, що рекламують або пропагують дитячу порнографію/CSAM¹⁷, а також щодо сексуальних правопорушень проти дітей, здійснених через ІКТ¹⁸.

У висновку Лансаротського комітету щодо зображень та/або відео, що містять сексуальний підтекст чи відвертих зображень та/або відео сексуального характеру, які створюються, поширюються та отримуються дітьми (Висновок Лансаротського комітету щодо секстингу)¹⁹, також роз'яснюється, що діти, які беруть участь у взаємній діяльності сексуального характеру за згодою, включаючи діяльність із використанням зображень чи відеозаписів дітей, не повинні підлягати кримінальній відповідальності.

b) Відповідність законопроекту положенням Лансаротської конвенції

У положеннях проекту пункту 1 статті 301¹ ККУ криміналізується свідоме одержання доступу до «дитячої порнографії», її придбання або володіння нею... *«якщо такі дії здійснюються з метою використання у сексуальних цілях»*. Це надмірно обмежує сферу кримінальної відповідальності, накладаючи додатковий суб'єктивний елемент на вчинення злочину. Це не відповідає стандарту, встановленому підпунктами d), e) та f) пункту 1 статті 20 Лансаротської конвенції, який просто вимагає наявності навмисної поведінки. Таким чином також виключаються інші ситуації, коли дорослий, який не має на увазі жодної сексуальної мети, може отримати доступ, придбати або володіти дитячою порнографією для інших цілей, наприклад, з метою примусити зображену жертву робити в подальшому додаткові зображення з метою отримання доходу. Така ситуація також не дозволить охопити випадки володіння дитячою порнографією з метою веб-зберігання.

У пункті 2 статті 301¹ ККУ передбачається кримінальна відповідальність за ввезення в Україну *«збуту чи розповсюдження або її зберігання, перевезення чи інше переміщення з тією самою метою»*. Формулювання проекту цієї статті кваліфікує умисність цього кримінального правопорушення шляхом встановлення обмежувального переліку цілей. Схоже, що цей проект статті не відповідає мінімальному стандарту, закладеному у підпункті c) пункту 1 статті 20 Лансаротської конвенції, який вимагає, щоб Сторони криміналізували умисне

---

¹⁷

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168066cffa>

¹⁸ <https://rm.coe.int/t-es-2017-03-en-final-interpretative-opinion/168071cb4f>

¹⁹ <https://rm.coe.int/opinion-of-the-lanzarote-committee-on-child-sexually-suggestive-or-exp/168094e72c>

розповсюдження чи передавання матеріалів із зображенням сексуального насильства над дітьми.

У пункті 3 статті 301¹ ККУ запроваджується кримінальна відповідальність за *«виготовлення, розповсюдження або збут матеріалів із зображенням сексуального насильства над дітьми, або примушування неповнолітньої особи до участі в створенні дитячої порнографії»*. Схоже, що цей пункт повністю імплементує правопорушення, передбачені підпунктами а), б) та с) пункту 1 статті 20 Лансаротської конвенції.

У проєкті пункту 4 статті 301¹ ККУ передбачає суворіше покарання, коли певні правопорушення, пов'язані із матеріалами із зображенням сексуального насильства над дітьми, вчиняються *«групою осіб за їх попередньою змовою, або з примушуванням неповнолітньої особи до участі в створенні дитячої порнографії»*. Введення цих обтяжуючих обставин відповідає положенням підпункту е) статті 28 Лансаротської конвенції.

Примітка, вклadena в кінці проєкту цього положення, містить визначення поняття «дитяча порнографія», що обмежує його «будь-яким зображенням», це є більш обмежувальним, ніж формулювання пункту 2 статті 20 Лансаротської конвенції.

с) Рекомендації

Рекомендується переглянути проєкт пункту 1 статті 301¹ ККУ, з метою скасування вимоги щодо вчинення цього правопорушення з метою використання їх для сексуальних цілей.

Необхідно спростити проєкт пункту 2 статті 301¹ ККУ, щоб охопити будь-яку форму розповсюдження або передавання матеріалів із зображенням сексуального насильства над дітьми, за винятком обмежувального переліку, встановленого в даний час.

Рекомендується змінити визначення, подане в проєкті статті, щоб розширити сферу її застосування, включаючи будь-яке візуальне зображення дитини (відео чи інше) для того, щоб гарантувати, що кримінальна відповідальність не обмежується нерухомими зображеннями дитини.

У цьому проєкті законодавчих положень немає жодних посилань на вік злочинця. Ці роз'яснення сприяли б узгодженню законопроєкту із Висновком Лансаротського комітету про секстинг, забезпечивши те, що діти не зазнаватимуть кримінальної відповідальності за обставин, визначених у цьому висновку.

б) Злочини, що стосуються проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи (проект статті 301² ККУ)

а) Відповідні положення Лансаротської конвенції

У статті 21 Лансаротської конвенції визначаються правопорушення, що стосуються участі дітей у порнографічних виставах. Суб'єктивною складовою цих кримінальних правопорушень є умисел, а поведінка, яка підлягає кримінальній відповідальності, включає поведінку, пов'язану з організацією таких вистав: вербування або спонукання, примушування чи отримання користі чи інший спосіб експлуатації дитини з цією метою. У цій статті встановлюється також кримінальна відповідальність за діяльність, пов'язану з глядачем, який свідомо відвідує такі видовищні заходи.

Кожна Сторона повинна самостійно встановити визначення поняття «порнографічні вистави».

б) Відповідність законопроекту положенням Лансаротської конвенції

Проект пункту 1 статті 301¹ ККУ виходить за рамки мінімальних стандартів, встановлених Лансаротською конвенцією, запроваджуючи кримінальну відповідальність за проведення таких вистав, в тому числі із використанням ІКТ, тим самим вводячи в дію Висновки Лансаротського комітету щодо інформаційно-комунікаційних технологій. Це є ключовим елементом захисту дітей від усіх форм сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA) у середовищі мережі Інтернет.

У проекті пункту 2 статті 301¹ ККУ здійснено ефективну імплементацію положень підпункту с) пункту 1 статті 21 Лансаротської конвенції, що стосуються свідомого відвідування таких вистав.

У пункті 3 статті 301¹ ККУ встановлюється кримінальна відповідальність за здійснення «втягнення» та «примушування». Схоже, це положення не відповідає мініальному стандарту, встановленому підпунктами а) та б) пункту 1 статті 21. Незрозуміло, що діяльність із «залучення» криміналізує поведінку «вербування» або «спонукання дитини до участі». Проект цих положень також не передбачає кримінальної відповідальності за здійснення «отримання користі від цього чи іншого використання дитини із цією метою».

У проекті пункту 4 статті 301¹ ККУ встановлюється суворіше покарання за втягнення або примушування малолітніх дітей (до 14 років) до таких видовищних заходів. Це узгоджується з підпунктом с) пункту 1 статті 28 Лансаротської конвенції, що стосується обтяжуючих обставин, коли злочини вчиняються проти особливо вразливих дітей, включаючи дуже маленьких дітей.

с) Рекомендації

Проект статті 301¹ ККУ потрібно посилити для забезпечення встановлення кримінальної відповідальності за всі види поведінки, визначені підпунктами а) та б) пункту 1 статті 21 Лансаротської конвенції, що стосуються організації порнографічних вистав із залученням дітей.

7) Своєчасність кримінальних проваджень (проект статей 28 та 214 КПК України)

а) Відповідні положення Лансаротської конвенції

У статті 30 Лансаротської конвенції закладено принципи, необхідні для захисту дітей, залучених до розслідування злочинів, що стосуються сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA). Там нагадується, що розслідування та провадження повинні підтримувати найкращі інтереси дитини, а Сторони повинні застосовувати до жертв підхід захисту. У пункті 3 статті 30 Лансаротської конвенції є вимога до Сторін забезпечити, щоб розслідування та провадження розглядались як пріоритетні та проводились без необґрунтованої затримки.

Такі заходи сприймаються як важливий спосіб захисту дітей-жертв від повторної травми та як негайне забезпечення захисту дітей-жертв від передбачуваних злочинців. Тут використовується термін «дитина», який потрібно розуміти як особу, яка не досягла 18-річного віку, відповідно до підпункту а) статті 3 Лансаротської конвенції.

б) Відповідність законопроекту положенням Лансаротської конвенції

Запропоновані до статті 28 КПК України зміни вводять конкретну вимогу, згідно з якою кримінальне провадження щодо сексуальних злочинів проти «малолітньої або неповнолітньої особи» повинно бути негайно порушене та розглядатися з першочерговим пріоритетом. Проект цього положення, як видається, є досить широко сформульованим, щоб охопити будь-які сексуальні злочини. Проект цього положення також охоплює всіх дітей віком до 18 років, оскільки в українському законодавстві термін «неповнолітній» стосується дітей віком до 18 років, а термін «малолітній» стосується дітей віком до 14 років.

У цьому проекті законодавчих положень не згадується про порушення розслідувань без необґрунтованої затримки. Розставлення пріоритетів розслідування сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA) є необхідним попередником для порушення кримінального провадження без необґрунтованої затримки.

Запропоновані до статті 214 КПК зміни, включають посилання на злочини сексуального характеру проти дітей у положення, що вимагає негайного внесення юридичних осіб до Єдиного реєстру досудових розслідувань, забезпечуючи тим самим оперативне розслідування щодо юридичних осіб.

с) Рекомендації

Це положення варто доповнити положенням, яке вимагає розпочинати розслідування правопорушень сексуального характеру щодо дитини, яка не досягла 18-річного віку, без необґрунтованої затримки та в першочерговому порядку.

8) Опитування (проект статті 224 КПК)

а) Відповідні положення Лансаротської конвенції

У статті 35 Лансаротської конвенції встановлено конкретні гарантії, необхідні для захисту інтересів дитини, з якою проводиться опитування, в контексті розслідування чи кримінального провадження щодо злочинів сексуального характеру. У пункті 3 міститься конкретна вимога до Сторін застосовувати ці гарантії там, де є сумніви щодо віку жертви.

б) Відповідність законопроекту положенням Лансаротської конвенції

Зміни до статті 224 КПК вводять вимогу, згідно з якою, коли вік осіб не є чітко визначений, вони повинні бути допитані відповідно до правил, що стосуються допиту «малолітніх або неповнолітніх осіб», до встановлення їх віку.

Зрозуміло, що термін «неповнолітній» стосується дітей віком до 18 років, а «малолітній» стосується дітей віком до 14 років. Ця поправка, здається, повністю реалізує вимоги Лансаротської конвенції щодо презумпції неповноліття.

с) Рекомендації

Відсутні.

9) Основні принципи охорони дитинства (новий пункт 3 статті 3 Закону України «Про охорону дитинства»)

а) Відповідні положення Лансаротської конвенції

У статті 2 Лансаротської конвенції закладено принцип недискримінації, у пункті 3 статті 31 Лансаротської конвенції передбачено забезпечення доступу до безоплатної правової допомоги для жертв сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA).

У пункті 2 статті 11 Лансаротської конвенції закладено принцип, згідно з яким у випадках, коли вік жертви невідомий і є підстави вважати, що вона є дитиною, Сторони повинна забезпечити вжиття спеціальних заходів захисту для дітей-жертв злочинів сексуального характеру доти, доки тривають перевірки їх віку. У пункті 2 статті 34 Лансаротської конвенції подана вимога до Сторін забезпечити, щоб будь-яка невизначеність щодо фактичного віку жертви не перешкождала порушенню кримінального провадження.

b) Відповідність законопроекту положенням Лансаротської конвенції

У пункті 3 статті 3 Закону України «Про охорону дитинства» передбачено принципи недискримінації та доступу до безкоштовної правової допомоги. Запропоновані до цієї статті зміни вводять презумпцію неповноліття, якщо вік особи не встановлено, та передбачають для дітей конкретний захист, що надається дітям, який застосовується до цієї особи до встановлення її віку.

Проекти змін посилаються на цей закон та «інші законодавчі акти» і це формулювання, здається, є достатньо широким, щоб гарантувати, що всі відповідні запобіжні заходи застосовуватимуться до особи, вік якої є під сумнівом до перевірки.

c) Рекомендації

Відсутні.

10) Підвищення обізнаності відповідних спеціалістів (пункти 7-10 статті 10 Закону України «Про охорону дитинства»)**a) Відповідні положення Лансаротської конвенції**

У статті 5 Лансаротської конвенції встановлено стандарти, що стосуються наймання, навчання та підвищення обізнаності спеціалістів, які працюють у контакті з дітьми.

Це положення стосується, зокрема, підвищення обізнаності про захист та права дітей та про те, як виявити та повідомити про будь-які підозри щодо сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA).

У цьому положенні конкретно визначено такі сфери:

- освіта,
- охорона здоров'я,
- соціальний захист,
- суд,
- правоохоронні органи,
- спорт,
- культура,
- відпочинок.

У пункті 3 статті 5 Лансаротської конвенції сформульована конкретна вимога до Сторін забезпечити обов'язковий відбір осіб, які приєднуються до цих професій, з метою впевнення, що вони не були засуджені за сексуальну експлуатацію дітей та сексуальне насильство над дітьми (CSEA).

У пункті 1 статті 37 Лансаротської конвенції визначено зобов'язання для Сторін збирати та зберігати дані про ідентифікаційні дані та генетичний код (ДНК) осіб, засуджених за скоєння правопорушень сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA) (відповідно до правих захисту

даних). Це необхідна передумова для отримання можливості перевіряти спеціалістів, які працюють з дітьми.

У своєму 2-му звіті про імплементацію Лансаротський комітет визначив, що Україна здійснює превентивні заходи в початкових школах та деякі форми сексуального виховання в школах. У тому ж звіті Лансаротський комітет наполягав, щоб Україна як сторона, *«що обмежує обов'язковий відбір лише для конкретних спеціалістів, розширила здійснення такого відбору до наймання усіх спеціалістів (державних та приватних), які регулярно контактують з дітьми; (R19)»*.

Забороняючи особам, засудженим за сексуальну експлуатацію дітей та сексуальне насильство над дітьми (CSEA), мати можливість доступу до спеціалістів, які регулярно контактують із дітьми, є ключовим засобом захисту для запобігання та захисту дітей від сексуального насильства.

b) Відповідність проєкту змін до положень Лансаротської конвенції

Згідно з новими пунктами 7-10 статті 10 Закону України «Про охорону дитинства» накладено обов'язок бути ознайомленими з *«інформацією про захист дітей від усіх форм насильства»* на працівників у відповідних сферах, проте закон не передбачає таких зобов'язань для працівників у судовій та правоохоронній сферах.

У них також на роботодавців накладено обов'язок підвищувати обізнаність про захист дітей серед їхніх працівників, які контактують з дітьми. У змінах визначено органи влади, відповідальні за організацію таких заходів підвищення обізнаності на національному та регіональному рівнях. Згідно зі змінами діяльність із запобігання та підвищення обізнаності також інтегрується у загальнодержавні програми захисту дітей.

Зміни також вводять заборону працювати з дітьми особам, які входять до *«Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти сексуальної свободи та сексуальної цілісності»*. У цих положеннях не згадується про імплементацію цієї заборони та про спосіб, з допомогою якого роботодавці можуть перевірити, чи включений у цей реєстр майбутній працівник.

c) Рекомендації

У проєкті змін, здається, посилено захист дітей від сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA). Владі пропонується забезпечити запровадження адекватних процедур, що дозволяють роботодавцям та професійним структурам ефективно перевіряти фахівців в межах процедур наймання та акредитації.

11) Захист дітей-жертв або свідків сексуального насильства (проект статті 302 Закону України «Про охорону дитинства»)

а) Відповідні положення Лансаротської конвенції

У статті 10 Лансаротської конвенції висловлена вимога до Сторін вжити необхідних заходів для забезпечення координації та співпраці між відповідними установами як на національному, так і на місцевому рівні. До числа цих установ входять: освіта, охорона здоров'я, соціальні послуги, правоохоронні та судові органи.

У статтях 30 та 31 Лансаротської конвенції викладено загальні принципи та заходи захисту жертв та свідків сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA). У статті 35 Лансаротської конвенції встановлено спеціальні стандарти, які можуть застосовуватися до опитування дітей.

б) Відповідність проекту змін до положень Лансаротської конвенції

У проекті статті 30² Закону України «Про охорону дитинства» вводиться правове зобов'язання для держави здійснювати захист дітей від сексуального насильства та захищати дітей, які постраждали від такого насильства або стали його свідками (очевидцями). У цьому положенні також вводиться обов'язок для Кабінету міністрів України затверджувати процедури ідентифікації та допомоги для дітей, які постраждали від сексуального насильства.

Відповідно до цих змін, також створюється законодавча база для співпраці між декількома відповідними міністерствами та центральними органами виконавчої влади з метою затвердження процедури виявлення та опитування дітей-жертв або свідків сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA) за допомогою дружніх до дітей методів. До них входять органи, відповідальні за сім'ю та дітей, освіту та науку, охорону здоров'я та правоохоронні органи.

Згідно з цими змінами вводиться вимога до кількох центральних органів виконавчої влади координувати надання медичної та психологічної допомоги дітям-жертвам та свідкам сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA). Такими є органи, відповідальні за сім'ю та дітей, освіту та науку, охорону здоров'я.

Відповідно до цих змін також вводиться зобов'язання для місцевих органів виконавчої влади організувати усі аспекти служб спеціальної підтримки постраждалих осіб для здійснення «опитування» дітей жертв чи свідків (очевидців) сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA).

с) Рекомендації

Органам влади рекомендується розглянути можливість включення судових органів до цих механізмів координації та співпраці, зокрема, при

розробці процедур опитування дітей, щоб забезпечити прийнятність даних, зібраних під час таких співбесід, як доказів у суді без необхідності повторного проведення опитування дитини особисто в суді.

Висновки

Запропоновані зміни демонструють значний прогрес у напрямку посилення захисту дітей від сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA) в Україні. Зокрема, зміни вводять у законодавство низку ключових правопорушень, пов'язаних з: кримінальною відповідальністю юридичних осіб, грумінгом, володінням дитячою порнографією, живими виступами дітей, у тому числі в цифровому середовищі. Зміни також запроваджують низку фундаментальних гарантій, пов'язаних із: зміною строку давності, наданням чітких визначень сексуальної експлуатації дітей та сексуального насильства над дітьми (CSEA), введенням презумпції неповноліття в низці ситуацій.

Зміни створюють законодавчі основи для низки важливих запобіжних заходів для посилення запобігання сексуальній експлуатації дітей та сексуальному насильству над дітьми (CSEA), включаючи: підвищення обізнаності серед спеціалістів, заборону особам, присутнім у реєстрі злочинців, які здійснювали правопорушення сексуального характеру, займатися певними професіями та координацію і співпрацю між відповідними органами влади.

Незважаючи на те, що ці зміни відображають значний прогрес, існує низка проблемних питань, які все ще залишаються невирішеними. Схоже, що існує невизначеність щодо віку дітей, на яку поширюються різні положення, і щодо цього питання було б корисно отримати роз'яснення. Цими змінами також запроваджено нові умови до здійснення певних правопорушень, які без потреби обмежують сферу їх застосування, зокрема щодо пункту 2 статті 155 ККУ та пункту 2 статті 301¹ ККУ. Нові правопорушення, запроваджені стосовно кримінальної відповідальності юридичних осіб, грумінгу, володіння дитячою порнографією та участі дітей у порнографічних виставах, варто переглянути для того, щоб забезпечити повне дотримання у них всіх положень, встановлених відповідними статтями Лансаротської конвенції.

Введення законодавчо закріпленого зобов'язання про співпрацю між відповідними органами влади є важливим етапом у посиленні реагування на сексуальну експлуатацію дітей та сексуальне насильство над дітьми (CSEA). Після того, як ці зміни набудуть чинності, основним завданням для органів влади буде забезпечення ефективного впровадження цих нових механізмів з точки зору забезпечення належних ресурсів, навчання персоналу та побудови стійких відносин між установами з метою покращення співпраці у сфері захисту дітей у довгостроковій перспективі.